

O nejlepším státě

XXVII. Odměny a tresty

In: Bernard Bolzano (author); Martin Jašek (other): O nejlepším státě. (Czech). Plzeň: M. Jašek, 1934. pp. 219--230,231--236.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400036>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Kapitola XXVII.

ODMĚNY A TRESTY.

A. MRAVNOST VE STÁTĚ NEBUĎ JEN VĚCÍ POLICIE, ALE VŠECH OBČANŮ. POVINNOSTI Z TOHO PLYNOUCÍ. CHYBNÉ ZÁSADY DOB DRÍVĚJŠÍCH. — B. POSTUP V TĚCHTO VĚCECH: a) POKUD SE TÝKÁ ZJIŠŤOVÁNÍ ZÁVAD, b) ZÁSLUH A ČINŮ VYNIKAJÍCÍCH NAD PRŮMĚR POŽADAVKŮ. [INEPÁTREJŽ SE JEN PO ZLOČINECH, ALE BUĎ I SYSTÉM V ZJIŠŤOVÁNÍ ZÁSLUH]. — C. DVOJÍ DRUH ODMĚN: MATERIELNÍ A ČESTNÉ. ZÁSADA: ÚŘADY NEBUĎTE ODMĚNAMI, JAKO NAOPAK ZASTÁVÁNÍ VYSOKÉHO ÚŘADU NEBUĎ DŮKAZEM ZÁSLUH. O SOUDECH MRAVNOSTNÍCH; ODZNAKY ČESTNÉ A VYZNAMENÁVÁNÍ ŽEN. — D. TRESTY: PROČ SE JIMI HROZÍ A PROČ SE VYKONÁVAJÍ? PRAKSE SOUDNÍ A ZVLÁŠTĚ POROTNÍ. ZPŮSOBY A DRUHY TRESTŮ; TREST DOŽIVOTNÍ A TREST SMRTI.

Dobro podporovati a zlému brániti, toť přirozená povinnost všech lidí, ať si žijí v tom či onom státě či také — mimo stát.

1. Mravnost ve státě:

Z povinnosti té však plyne pro každého, kdo žije ve státě, jehož vláda má a jeví dobrou vůli odměniti dobré a zlé trestati, i *povinnost další*: oznámiti vše, co vidí — *ne však pouze zlého, nýbrž také dobrého* u spoluobčanů¹⁾, na patřičném místě, kdykoli jen *z toho oznámení vzejde* [obecnější] *prospěch* — na př. v tom směru, že v tom bude *povzbuzení* jiným, *varování* před někým, komu by měl býti svěřen [znova] úřad (aby byli před ním ochráněni ti, kdo od něho již trpěli, aby se *polepšil*, aby byl i [zaslouží-li toho] pro výstrahu jiným *potrestán*) a pod.^{1a)}.

nebudíž jen věci policie, nýbrž každého občana.

¹⁾ Důležité! Viz *další obsah!* [Buď *systém nejen* v zjišťování *zločinů*, nýbrž i v *zjišťování zásluh!*].

^{1a)} Str. 230. [O účelu trestů].

2. Zásady
a
praxe
moderního
státu.

V našich státech novějších se prostě *zneuznává tato povinnost*.

Lidé si naopak z toho činí svědomí, »neradi [prý] způsobují nepříjemnost někomu«, tak říkají a mají strach jak z rozmanitých jiných nepříjemných následků, tak zvláště z pověsti a jména — *udavače*.

Proto tolik *ničemů* a *špatných lidí v úřadech* a na *významnějších místech*, při čemž kde kdo skoro vidí jejich způsob života, jen ne ti, na kterých obsazení místa závisí. Či vlastně. . . vědí rovněž o tom dobře, ale trpí neplechu, když není — žalobců . . .

Ve státě zařízeném účelně jest tedy třeba vštěpovati tuto povinnost již ve školách a náležitě *příostriti*.

Nebylo by ovšem radno přijímati každé udání, [zejména ne] *anonymní*, které může vycházeti ze zloby a způsobiti nejen kus zbytečné práce [úřadům], ale poskvrniti také pověst někoho, kdo by byl udán — *nevinně*.

Úřad
veřejného
žalobce.

Aby se však naopak zas *nezanedbávalo* této povinnosti, aby ze strachu před pomstou neváhal snad někdo učiniti *udání*, zvolíš se jakási *cesta střední*, a to taková:

Budiž zřízen úřad [*veřejného žalobce*²⁾], jenž bude přijímati takováto »udání« — uzavřená v obálce a *plně podepsaná*, na venek však opatřená jenom *značkou podavatele*. Úředník, kterému bude otvírati tato podání, buď *jediná* jen osoba, znající [zatím] jméno

²⁾ »*Žalobce*« ovšem, který stíhá nejen *činy trestné*, nýbrž — jak uslyšíme níže — »stíhá« i *zásluhy*; tedy snad lépe »*státní zástupce*« [prokurátor].

žalobcovo; novinami oznámí, že došla »značka«, jakou udal žalobce a která označuje došlou žalobu.

První
jeho
dovinnosti.

Tak bude znemožněno úředníku, aby žalobu buď zatajil, buď jméno žalobcovo prozradil. Vždyť jeho provinění bylo by pak snadno objeveno.

Úředník dá podnět k vyšetření věci příslušnému úřadu, na př. *obci*, v níž obviněný žije^{2a}). Pravost podpisu se ověřuje tak, že obec chová podpisy všech občanů, a úřad může do té sbírky nahlédnouti.

Je-li provinění takové, že nemohlo ujít pozornosti jiných, propadají tito rovněž trestu, zejména, jsou-li to občané, kterým zvláště sluší dozírati na jiné, na př. *duchovní*^{2b}).

Prokáže-li obviněný nevinu, upadá do vyšetřování žalobce, ať učinil svou žalobu již *veřejně* anebo *tajně*³).

Dokáže-li tento však, že měl rozumné důvody pro podezření, bude ovšem osvobozen; jinak bude prohlášen za *utrhače cti* a potrestán.

a) Postup
ve věcech
trestních.

Myslí-li by někdo, že by při tom při všem bylo žádoucí bráti zřetel k udáním i *anonymním* — buď! Bylo by však třeba, aby dala podnět napřed jenom ke skrytému šetření, pokud nevyjdou na jevo *závažnější pŕtahy*⁴).

^{2a}) Kap. IV., str. 35, odst. b): *Soudnictví veřejné* [v užším toho slova smyslu]. Jak se postupuje v *těžších případech*, bylo naznačeno tamtéž.

^{2b}) Str. 215, pozn. 59.

³) t. j. ať se »skrýval« za značku či nikoli.

⁴) Jakou *váhu klade* spisovatel na toto »zřízení«, co si od něho mimo jiné slibuje, ví již čtenář z kap. XVI. [*Knihy a censura. O svobodě tisku*]. Viz tamtéž str. 164—165 a pod čarou pozn. 15). Srv. však i další text a *dodatečné poznámky*.

b) Zjišťo-
vání
zásluh.

Vše, co řečeno tu o udáních, jež obsahují *žaloby*, platí s jistými obměnami také o »*udáních*«, kterými jest upozorňovati na *zásluhy*^{4a)}.

*Buď státu žádoucím, aby takováto oznámení do-
stával, a buď jeho povinností, povinností úřadů
(jimž mají přicházeti takováto »udání«), aby si jich
velmi pilně všímaly a vždy zaváděly další šetření!*

Zásada.

Zjistí-li se na takový podnět anebo se jinak stane známým úřadu, který k tomu *budiž určen*⁵⁾, že ten či onen občan něco *záslužného* vykonal — něco, co by zasloužilo odměny — nebudiž mu odměna ta *nikdy odpírána*⁶⁾.

Zřejmo však, že může býti *dvoji druh* takových činů, takového jednání, jehož by stát zařízený účelně *neměl* nechávati bez odměny, a že tudíž třeba míti také *dvoji druh* a *dvoji způsob* těchto *odměn*.

3. Dvoji druh
zásluh.

Moudrý stát má totiž směřovati k tomu, aby odměňoval [vhodně] pokud možná vše, co koná občan, *aniž by jak mohl býti k tomu nucen*, a to především *i tehdy*, je-li zřejmo,

a) že tu službu, že to *dobro* nevykonal z čistě *mravních* pohnutek, jen když při tom není zase patrné, že měl vlastně *špatné úmysly*, které *náhoda* jen v *dobro* obrátila^{6a)}.

4a) Sic! Zajisté *velmi důležité!* Srv. str. 219 pod čarou pozn. 1!

5) Str. 220, pozn. 2). Či míní se tu jiný, *zvláštní úřad*? Dodatečné poznámky!

6) Jinými slovy: buď zásadou ve státě nejen *stíhati* systematicky vše, co jest *pod úroveň* mravnosti, nýbrž také zjišťovati, oceniti, a pokud lze, *odměniti* vše, co jest *nad úroveň* požadavků zákona! *Ovšem* — a to jest *důležité s Bolzanova* hlediska! — nedějž se tak pouze »*od oka*«, na něčí, *pouze subjektivní* ocenění činu, nýbrž *stejně jako v prvém případě*: po řádném, *objektivním, soudním* šetření! Srv. další text i *dodatečné poznámky!*

6a) Sic! Zajisté důležité!

Tak musí stát jednati, aby ke konání dobra povzbudil i ty, kdož se *k ryzí nezištnosti* ještě nedovedou povznést.

Tudíž také:

Příznáme-li však tak činům, které vyplynuly vlastně ze zištnosti, přece jenom odměnu, ježto byly *k obecnému dobru*, jak pak bychom mohli žádati, aby byla bez odměny

b) šlechtnost, která *bez pohnutek zištných*, mnohdy s největšími obětmi, učinila něco pro obecné dobro?

Zajisté nikoli!

Zřejmo jen, že tyto odměny nemohou být stejné v obou případech.

dva druhy odměn.

a) Dobré skutky druhu *prvého* mohou býti odměněny prostě *výhodami hmotnými*.

Tak na př. hlásí-li se někdo *dobrovolně* k těžší práci tělesné, kterou provéstí jest [arciť] *potřebí*⁷⁾, *tomu* budiž odměnou, že mu bude zaplácena *výše*, než by byla zaplácena tomu, kdo by byl k ní *najat*. — Avšak

b) ani u člověka, který nad pochybnost prokázal sebe větší *sílu mravní*, nelze předpokládat, že by *zcela odumřel* radostem světa.

4. O činech z rvzích. nesobeckých motivů.

Není tomu vždycky tak, a aby tak bylo, *není* vlastně *ani potřeba*, i zasluhuje tedy, aby rovněž okusil, k čemu jiným [zásluhou svou] dopomohl.

Avšak dáti mu jen tolik [hmotných výhod], kolik dopřává stát *každému*, to ovšem *není odměna*; dáti mu však více, dáti mu na př. takový či jiný *zvláště*

⁷⁾ neboť *zbytečných* prací, zbytečného *siláctví* není třeba odměňovati! [Kap. XII., XXVI. atd. — o pracích a zaměstnáních zbytečných!].

Jak je
odměňovati?

cenný dar anebo možnost *opulentněji žiti*, to by jistě — [je-li vskutku oné *mravní výše*, o níž mluvíme] — *sám odmítl*⁸⁾.

Což tedy? Jak jej odměniti?

Nemůže to býti *úřad* nějaký, který mu svěříme a který by okruh jeho záslužného působení *rozšířil*?

Myslím, že ve státě zařízeném účelně třeba přijmouti za jednu z *obecných a hlavních zásad*:

Úřad nesmí býti nikdy odměnou za zásluhy o vlast, byť byly sebe větší.

Hmotnými
dary?
Úřadem?

*Záslužný čin, prokázaný vlasti, nebude placen pro-
půjčením úřadu*⁹⁾!

[K tomu nejsou úřady a funkce veřejné].

Arciž jsou a budou také v našem státě *úřady a funkce*, které — jsouce něčím, co jen lidem *osvědčené poctivosti, rozhledu a jiných vzácných vlastností* lze svěřiti — jsou ovšem také *poctou* těm, kterým jsou svěřeny, a tudíž také přirozenou *odměnou* za jejich ušlechtilé vlastnosti.

5. Podrob-
nější
úvaha.

Oč mi tedy jde, jest vlastně jenom to, aby *motivem*, by tím, čím občané jsou *vedeni*, když udělují úřad, nebyla jen *snaha odměniti, poctiti*. Neboť úřad, aby se jím cítil občan odměněn a *poctěn*, musí býti úřad *dosti velikého významu, se značným vlivem spojený*,

⁸⁾ Tak míní aspoň Bolzano — přísný, nesmlouvavý hodnotitel mravnosti a jejich projevů!

⁹⁾ Sic! — Neznamená to však, že by záslužný čin, prokázaný vlasti, neměl býti vůbec odměňován [»placen«], jak bývá někdy hlásáno! Jde jen o to, aby nebyl odměňován *dvakrát* — mimo jiné také *tímto způsobem!* Srv. naproti tomu *Rašínovu zásadu*: »Zásluhy o vlast se neplatí!« a dodatečné poznámky!

i jest třeba — [jde-li vskutku o obsazení takovéto *funkce* nebo *úřadu*] — míti zřetel k tomu, kdo jest k němu *nejvíc způsobilý*, od koho se totiž možno ná-
diti, že jej bude spravovati k *největšímu obecnému prospěchu* — zřetel, který mají míti bez rozdílu vši-
chni občané, na kterých *obsazení místa závisí*.

Úřady
a
funkce
ve státě.

Věc sama o sobě tak *těžká*, vyžadující tolik *jiných*
rozmanitých *zvláštních zřetelů*, aby byla *správně ře-*
šena, že to jenom nutně *plete*, *znesnadňuje* řešení,
je-li ještě *nad to* přihlížeti k něčemu, k čemu vlastně
možno přihlížeti teprve, když jde o několik uchazečů,
kteří mají k oné [důležité] funkci *zcela stejné schop-*
nosti.

Neboť *jenom v tomto zvláštním případě* lze do-
voliti, by se dala přednost občanu, jemuž bude úřad
kromě toho také *odměnou*, když si ho druzí jinak
stejně zaslouží. Jest to ovšem jenom *velmi řídký*
případ při té rozmanitosti, jakou spatřujeme u lidí¹⁰⁾
jednak také v tom, čeho si žádá ten či onen úřad, ta
či ona z rozmanitých funkcí, aby byla spravována
řádne, *s prospěchem*.

Kdy smí
a kdy nesmí
býti úřad
odměnou?

A *plete-li to ty*, kdo mají takto vybírat, rozhodova-
vati a *voliti*, komu má býti svěřen úřad, *plete-li to je-*
jich hledisko, jak to *plete* teprv ty, kdo mají úřad
přijmouti, k jakým je to svádí *chybným závěrům!*

Sinekuristé
v úřadech.

Vždyť prohlásíme-li již předem, že skýtajíce úřad,
odměňujeme tím vlastně *zásluhy*, *vnukáme* tím
myšlenku, že neukládáme tím vlastně *závazků* a *po-*

¹⁰⁾ v jejich rozmanitých vlastnostech a schopnostech.

vinností, nýbrž přiznáváme jenom *výhody a přednosti*, jakých poskytuje *úřad* [*hodnost* nebo *funkce*] zvolenému občanu — *výhody*, jichž tento občan do-
savad snad postrádal.

Přepychový
život
státních
hodnostářů.

A tak také vskutku učí zkušenost, že ve všech stá-
tech, v nichž se rozdílují hodnosti a úřady jen jako
odměny, bývají *nejšpatněji* spravovány právě *nej-
důležitější* z nich, ježto ti, kdož jimi byli poctěni, je
pokládají zpravidla za *příležitost* — k *snazšímu* a
skvělejšímu životu.

A tak plyne z toho ze všeho, že odměnou za [ryze]
mravní zásluhy nemá býti v dobře zařízeném státě
nic než *úcta*, jež se prokazuje občanu, který se za-
sloužil, a to jak v jeho *denním styku* s ostatními ob-
čany, tak zvláště při některých *mimořádných* [slav-
nostnějších] podnětech, kdy se mu tato *úcta veřejně*
a *jménem společnosti zvláště projeví*^{10a)}.

Oč tedy třeba státu pečovati, jest, aby tyto zásluhy
nezůstaly neznámými.

A vskutku, to jest vlastně *jediné*, co možno učiniti
státu v této příčině: pečovati o to, aby byly zásluhy
ty *zjištěny* a učiněny *známými*.

6. Censura
mraví.

K tomu však, aby se tak stalo, aby byly [předem]
zjištěny a [potom také] učiněny *známými*, velmi
vhodnou příležitost dává zřízení [jež navrhuji a jež
hodlám nyní popsati, řízení jež zovu:] *soudy nad
veřejnou mravností*.

Osvědčily se již v *starých dobách* u některých ná-
rodů, u kterých bývávaly konány¹¹⁾, ukázaly u nich

^{10a)} Sic! Srv. poznámky k překladu!

¹¹⁾ Poznámka následující!

blahodárné následky i bud'těž tedy zavedeny v *jistě úpravě* i v našem státě (*»nejlepším«*)^{11a}).

Budiž tedy v *každé obci* konán *jednou za rok* soud nad *zásluhami*, nad *veřejnou mravností*.

Členové jeho — soudci nad *veřejnou mravností*¹²⁾ — bud'těž *voleni*, zas ovšem obcí (většinou hlasů občanstva) na *každý rok zvláště*, avšak tak, že během roku nikdo *napřed neví*, kdo bude členem této *censury*.

Soudy
nad
veřejnou
mravností.

[Hned po volbě] zahajujtež tito soudcové svou činnost tím, že vyzvou občany, aby každý z nich podal upřímný svůj posudek [o každém, jehož jméno bude čteno], zaslouží-li *chvály* nebo *hany* a v čem *jménovitě* si té chvály nebo hany zaslouží.

Potom bud'těž čtena *jména* občanů podle čísel domovních, z každé *rodiny* všech jejích členů, kteří dovršili nebo překročili věk *patnácti let*, a přítomní se vyzvou k vyslovení posudku. Zejména se kladou otázky, čím se z občanů kdo v uplynulém roce zabýval, jaké měl tedy *zaměstnání*, jak *pilně* pracoval, jak vůbec *žil*, zda *střídmě*, *pokojně* a pod.

Jejich
složení,
úkoly
a
činnost.

Na konec pak skládají i *soudcové* počet z toho, kterak žili, a žádají, aby *také jim* se vytklo, v čem snad

^{11a}) Soudy nad veřejnou mravností [*census morum*] konány byly na př. již také v Římě, kde zvláštní úředníci = *ensorové* — měli [mimo jiné] *»právo dohlížeti na veřejnou mravopoctnost«*. [Ottův Slov. nauč., V., str. 290, a nn., heslo: *Censor*]. Konány byly při všeobecném *odhadu a přehliďce občanstva* [*census populi*], které za tím účelem bylo každoročně svoláváno na pole Martovo. [Srv. tamtéž str. 291]. Také ve státech *řeckých* byla podobná zřízení. Na to právě naráží spisovatel, když praví výše, že zařízení toto *není neznámé* a že se již *jinde osvědčilo*.

v uplynulém roce chybili, jako jistě není člověka, aby byl zcela bez vady¹²⁾.

7. Odměny
čestné.

Závažnější zásluhy, jaké se tak zjistí, uctiž *obec (okres, země, stát)* děkovnou listinou, jakož i tím, že se o tom podá zpráva *veřejnosti* v novinách — k povzbuzení ostatním¹³⁾.

Je-li zasloužilý občan ještě mlád a žijí-li snad ještě jeho *rodíče* anebo *pěstouni* a *učitelé*, a je-li třeba souditi, že tu *spolupůsobila* jejich dobrá výchova, buď i těmto učiněno potěšení poselstvím, v němž se vyslovuje vděčnost za to jménem státu.

Jeich ráz
a
účel.

Dokonal-li zasloužilý občan život, oslaviž se *ještě štědreji* jeho památka. Vystaviž se jeho *podobizna* nebo *uveřejniž tiskem*, budiž vydán jeho *životopis*, zvětnič se paměť jeho činů *v letopisech* [obce, zemí, státu — jedním slovem] *v dějinách*^{13a)}.

U občanů *nižší vzdělanostní úrovně*, zejména pak u *mladších*, nebude snad zavržení hodný způsob odměny *dekorace čestným odznakem* (jejž by měli právo *zevně viditelně* nositi), zvláště když se prohlásí, že nosení té dekorace [*není malichernou ješitností*, nýbrž že] má býti chápáno za snahu povzbuditi jiné^{13b)}.

Konečně snad není ani třeba po tom, co bylo již

¹²⁾ Pozn. 11)! [»Censorové« — rozuměj: censorové *mravů*, kterážto funkce — »*regimen morum*« — skutečně příslušela i *censorům římským*. Dodatečné poznámky.]

¹³⁾ Na tento *census*, obdobný skutečně každoročnímu *censu římskému*, naráží spisovatel *v několika kapitolách*, kdykoli mluví o tom, že *majetkové poměry, způsob života, zaměstnání občanů* nemohou zůstat *neznámy*. Srv. na př. již kap. III. [str. 48], kap. XII. [str. 135 i násl.], kap. XVIII. [str. 174], kap. XXII. [str. 186] atd., atd.

^{13a)} »Kleinigkeitskrämerei?« Srv. násl. poznámky!

^{13b)} Str. 28 [pod čarou pozn. 10)].

dříve řečeno¹⁴), dodávati ještě, že ve státě zařízeném účelně nesmí býti snaha vyznamenávati pouze *muže*, nýbrž třeba *uznati* a náležitě *hodnotiti* zásluhy, jakých si získávají — *ženy*.

8. Vyznamenání žen.

Tak bud'tež zvláště *matkám*, a to nejen matkám, jejichž děti něčím *zvláštním* vynikly, ale také matkám, které daly státu *větší počet dětí* a je *vychovaly* [v *průměrné* sice jenom, ale] v *poctivé* a *řádné* občany, vydávány státem projevy, obdobné těm, o jakých byla řeč výše¹⁵).

*

Jako třeba dbáti toho, aby byli všichni — pokud možná — odměněni, kdož si odměnění zaslouží, tak zas nemá zůstat *bez trestu*, kdo si ho *zaslouží*, kdo se totiž *prohřeší* proti některému *zákonu*, jež *znal* anebo aspoň *znáti měl a mohl*.

9. O trestech a řízení trestním.

V našich dnešních zřízeních se totiž dosti často přihází, že se občan octne v *rozporu se zákonem* jen proto, že ho *neznal*, že ho ani *neměl možnost* poznati.

Budiž tedy úkol státu pečovati především, aby se zavčas, t. j. hned již *ve školách* zákonům *nejen učilo*, nýbrž aby byla žactvu při tom také náležitě vyložena jejich účelnost¹⁶).

¹⁴) v kap. XXII. [str. 188-189].

¹⁵) Patří-li k těmto projevům *úcty* a *vďěčnosti* i projevy jiné, *materiálnějšího rázu* [rozmanité zvláštní výhody, jakých může poskytnouti moderní stát občanu — na př. na dráze (možnost užívati pohodlněji zařízené třídy vozové) a pod.], o tom spisovatel nemluví. Snad se to však samo sebou rozumí z toho, co *uvádí str. 223*. Jinak netřeba snad dodávati, že *antické vzory* se i v této věci [v *úctě ke stáří* a *k ženě!*] projevují.

¹⁶) Kap. IV. [str. 55 a pod čarou tamtéž pozn. 5a)], kap. VIII. [str. 87] i jinde.

Na přestupky zákonů budtež pak stanoveny *tresty*, nikoli však *zcela určité*, nýbrž vymezené pouze tak, aby podle okolností, t. j. podle *morálního založení* vinníka a podle toho, zda snad nejsou vůbec v lidu v oné době *větší sklony* k jistým přestupkům a pod. — mohly býti *zvláště upraveny*¹⁷⁾.

a) Účel
trestů.

Účel, za kterým se tresty *stanoví*, za kterým se tedy trestem napřed jenom *činí pohrůžka*, jest *odstrašení* vinníků; účelů však, pro které se tresty potom také *provádějí*, jest již *několik*, a to podle okolností *zvláště asi tyto* [účely]:

a) by se hrozbě, obsažené v stanovení trestu dalo *víry, účinnosti* pro budoucí případy;

b) by se tím, co může každý viděti, stalo pomýšlení na následky ještě *živější* a hrozba *ještě účinnější*^{17a)};

c) aby se buď zcela nebo aspoň z části nahradila *škoda* způsobená jednotlivci nebo státu^{17b)};

d) by se *znemožnilo* vinníku páchání buď téhož přečinu, buď dokonce ještě i *jiných*^{17c)};

e) by se vinník *změnil* ve svých mravních názorech a *napravil*^{17d)},

b) Výměr.

Podle toho, jaký účel má trest míti v jistém případě, jest stanoviti jeho *druh a velikost*.

Nejdůležitější okolností buď tu vždycky duševní stav, *mravní jakost* vinníka.

Kdo spáchal něco v *přenáhlení*, budiž pokud možná

¹⁷⁾ »*Modifikovány*«, praví originál [cizím slovem].

^{17a)} Sic! — Rozdíl mezi pouhou *představou* trestu [o níž mluví věta a.)] a *přímým názorem!* [Dodatečné poznámky!].

^{17b)} Pokuty peněžní a pod. [Viz str. 232].

^{17c)} Odstranění vinníka [*uvěznění, deportace* atd.]. Tamtéž [str. 232]!

^{17d)} Polepšovny.

jenom *mírně* potrestán, zato však velmi *přísně* — a to i při sebe *menších* přestupcích, na př. jde-li jen o *krádež*, a třeba jenom několika grošů, kdykoli se ukáže *zásadní špatnost* vinníka a to, že jednal s *plnou rozvahou*.

Lidé se *špatnými sklony, se zlým založením povahy*, což ukáže buď skutek sám, buď kromě toho také ještě jiné okolnosti, buďtež jmenovitě zbaveni každé [zvláště] *vyšší funkce* nebo *úřadu* a prohlášení za *neschopny* k nim, pokud nepodají *zcela přesvědčivých důkazů*, že se jejich srdce změnilo.

Zvláštní
hlediska.

Proto přihlížež se v každém soudním líčení především a *zvláště* k tomu, co dosvědčují sousedé a známí vinníka o jeho *chování* a *povaze*^{17e)}.

Když však nemá býti ani v zákonech přesného vymezení trestů, nýbrž mají býti stanoveny jenom jisté jejich hranice, tu jest se tím méně zdržovati touto věcí ve *školách*.

Nač to?

Buď raději vštěpováno mládeži, aby měla vždycky na zřeteli toto pravidlo:

Výchova
školní.

Kdo se odvažuje *přestoupiti zákon*, jednat *proti zákonu*, ať jest připraven vždy také — na *trest nejtěžší!*

Jinak se však právem rozlišují tyto věci, povahou svou zcela *odchylné: vyšetření činu* [jeho *podstaty*] a — *výměr trestu*.

^{17e)} Srv. také kap. XXV. [»O sporech občanů«, str. 199.

Jen bych myslil, že by tomu mělo býti *zrovna naopak*, než jak se *nyní děje v rozmanitých státech*¹⁸⁾, kde se *rozhodnutí o povaze skutku přenechává porotám*, t. j. sboru občanů v *právech neškolených*, téhož asi stavu jako obžalovaný, kdežto *stanovení výše trestu se přikazuje právníkům*.

c) O soudech porotních.

Vždyť právě *prozkoumání činu, jeho povahy, ocenění toho, čeho se vlastně obviněný dopustil, otázka průkaznosti důkazů* jsou věci často *velmi těžké* a mohou býti svěřeny s jakousi bezpečností jen lidem v těchto věcech *školeným*¹⁹⁾. *Je-li naopak již zcela jasno, čeho se obviněný dopustil, tu posoudí pak prostý lidský rozum [ba dokonce snad ještě] lépe než veliká učenost, jaký trest má býti provinilci přisouzen*.

Úkol porotců
a
soudců
z
povolání

K *prvému* jest tedy třeba *zvláštních* státem k tomu stanovených občanů, *soudců z povolání* («inkvizitorů» či jakkoliv je jinak nazveme), kdežto k druhému stačí již vskutku několik, a třeba *dvanáct*, prostých občanů, [nejlépe] *spoluobčanů* té obce, do které *patří pachatel*²⁰⁾.

Stanoviti *lhůtu*, v které by měl býti *skončen* první úkol, t. j. *vyšetření, prozkoumání přečinu* toho — zdá se — ani *nelze* činiti, ani *není* toho *potřeba*,

¹⁸⁾ Ve kterých? Níže pod čarou pozn. 21!

¹⁹⁾ Sic! [»kann nur Personen, welche in der Art Untersuchungen sehr eingeübt sind, mit einiger Sicherheit überlassen werden«]. Viz níže pozn. 21.

²⁰⁾ Srv. výše pozn. 17e) a vůbec — o *obcích bolzanovských*, jejich významu a poslání!

jsou-li k tomu jenom vybírání lidé trochu *spolehliví*,
řádní občané a *poctiví*²¹).

O každém těžším provinění, jehož se kdo dopustil,
i o *trestu* za to vyměřeném podávejž se zpráva
veřejnosti — kromě případů, že by zpráva mohla způ-
sobiti *pohoršení*.

Tresty bud'tež:

d) Druhy
trestů.

a) *Zbavení úřadu*, pokud [aspoň?] úřad, jaký od-
souzený občan zastával, jest úřad *vyšší*²²).

b) Pokuty *peněžní* (při *menších* proviněních, zvlá-
ště takových, jež vznikla ze *zištnosti*; pokut užije
se k nahrazení škody nebo k jiným účelům veřejně
prospěšným).

c) *Trest vězení*, při čemž nechť se konají při *od-
měřené stravě* rozmanité práce, a to práce buďto
těžší nebo spojené s jakýmsi *nebezpečím*, ovšem pokud
jest jich *potřeba*^{22a}).

Ztěžovati práci *zbytečně*, na př. tím, že se kladou
těžká pouta na nohy anebo pod., buď prohlášeno za
[nelidskou] ukrutnost.

Jejich
ztěžování.

d) [Lze připustiti také] *tresty tělesné*, jichž se
uživej však buď jen u *děti* anebo u jednotlivců *zvlá-
ště surových*²³).

²¹) Uvažme! Soudy *porotní* zavedeny byly v Rakousku *teprve r. 1848*,
tedy víc než *sedmnáct roků po sepsání díla*. Nejsou-li již proto zajímavé
tyto Bolzanovy myšlenky, nehledíc ani k jejich opravdové modernosti? Viz
dodatečné poznámky v II. části knihy! Pokud se týká »*soudců z povolá-
lánků*«, srv. kap. XV. a dodatečné poznámky.

²²) Viz výše str. 224 [Zásady Bolzanovy o tom, komu lze udělití nebo
ponechatí *úřad* nebo *funkci vyšší*].

^{22a}) Srv. však i níže str. 234 [Trestání *úplnou nečinností!*].

²³) Zpátečnictví? — Srv. dodatečné poznámky! [Že ovšem *tresty tě-
lesné* u dětí a u zločinců *nebudou stejné*, se jistě samo sebou rozumí].

Tresty tyto *nesmějí* však býti *nebezpečné životu*.
e) Zahanbení veřejné, na př. oznámením provinění
v *novinách*, nebo postavením na *pranýř*.

f) Konečně trest *smrti*, který bude zachovati i ve
státě »nejlepším«, protože jsou zločiny, jejichž pa-
chatelé budí *odpor, všeobecnou hrůzu* takovou, že by
Trest smrti. *bouřilo* to prostě *mravní cítění*, kdykoliv by občan
pomyslí, že takový člověk smí a může ještě žítí,
a ježto mnohdy *pachatelé sami* toužívaří po tom,
by se jejich žití *konec* učinil²⁴).

Popravy však nesmějí se konat *veřejně*, před očima
lidu, ježto jest to úkon *hrůzu budící, jenž otupuje*
mravní cítění.

Zločinec buď usmrčen [ne rukou člověka, nýbrž
jen] *strojem*²⁵), v temné kobce žalární, a v době
Guillotina. k tomu stanovené nechať truchlí lidé ostatní, modlí
se a pod. Důkaz však o tom, že rozsudek byl *vyko-*
nán, mrtvola totiž zločincova, by mohla snad býti
vystavena veřejně.

Zda však *účelné* jest trestat lidi tím, že se nutí
k *plné nečinnosti*, jakož prý se v nejnovější době staly
pokusy v některých státech, a to prý s *úspěchem*²⁶),
nemohu dosud dobře pochopiti. Přál bych si jen zvě-
děti, potvrdí-li to i další *zkušenosti*.

²⁴) Věc jistě pozoruhodná — u Bolzana, který napsal kap. IX. [O ceně života a zdraví!], kap. XXVI. [v níž odsuzuje *zabijení zvěře*, není-li toto zabijení naprosto nezbytné] a který napsal také výše uvedená slova o *mučení zločinců!* Srv. však i další slova textu, jakož také výše odstavec o *účelech trestů* [str. 230]!

²⁵) *Guillotinou?* — Dodatečné poznámky!

²⁶) Ve kterých státech? [Srv. výše pod čarou pozn. 22 i dodatečné poznámky!].

Těž mi není jasné, proč by bylo třeba *vinníkova doznání pro úplný důkaz* zločinu, ač mám za to, že se nesmí nikdo trestati, pokud jest o jeho vině *sebe menší pochybnost*. Proto pokládám za nelidskost a surovost každý způsob *mučení*, jež by mělo »otevřítí ústa« při vyšetřování zločinu, leč by to byl trest za zločiny *již dokázané*²⁷⁾.

Pokud se týká zločinů a *trestů*, jež bych za ně stanovil, uvádím tyto příklady:

e) Trestní
»sazebník«.

na *vraždu* — trest *smrti*, stala-li se *vědomě a promyšleně*²⁸⁾;

na *krádež* — nahrazení odcizené věci v *dvojnásobné* nebo *trojnásobné* její ceně, *nucenou* práci (při odměřené stravě), trest *tělesný* neb i postavení na *praníř*;

otěhotnění ženy *svobodné*, která neprovádí *řemeslo svým tělem*²⁹⁾, nebud' jinak trestáno, pokud se jí týká, nežli *hanbou*, kterou si tím přivodí; *muž* však budiž trestán *sesazením s úřadu*, při čemž nebud' vyloučena možnost — je-li jinak bez úhony a zhřešil-li z křehkosti — ustanoviti jej v jiném místě, kde jest *neznám* jeho poklesek; jinak budiž toto provinění trestáno podle okolností trestem *tělesným, nucenými pracemi* a pod.;

Muž a žena.

27) Sic! [»... es sei denn, dass sie« — t. j. die Qual — »in einer Strafe bestehe, die er wegen schon hinlänglich erwiesener Verbrechen verdient«. Srv. i výše odst. d) [o přípustnosti *trestů tělesných*].

28) Sic! [»die Todesstrafe nur für den Mord, den vorsätzlichen und überdachten...«]. Ze ovšem »vražda« *neúmyslná a nepromyšlená* není vlastně vraždou v *pravém toho slova smyslu*, nýbrž jen *zabitím*, se samo sebou rozumí. Slova »vražda« užito tu bylo v širším významu [stejně jako slova »Mord« v předloze překladu].

29) Sic! [»Schwängerung einer ledigen Frauenperson, die kein Gewerbe mit ihrem Leibe getrieben...«]. Jediné místo v dile, v němž se děje zmínka o *prostituci*! Viz následující poznámku!

cizoložství buď však mnohem *přísněji* trestáno, zvláště když se ukáže, že provinilá strana jednala ne z křehkosti a že ještě kromě toho se k nevinné straně nešetrně, *hrubě* chovala;

opilství — není-li zvyklostí a vzniklo-li jen z neopatrnosti — pokutou *peněžní*, stalo-li se neřestí, vládnoucí člověkem — *sesazením* s úřadu, prohlášením neschopnosti k výchově i vlastních dětí, *odnětím jich, žalářem, nucenými* obecními pracemi a pod.

*

Trest
na
doživotí.

Trest *na doživotí* nebudiž však vůbec ukládán, aspoň ne *formálně*, nýbrž rozsudek niž nanejvýš jen tak, že se neupustí od trestu, dokud nedokáže *zcela přesvědčivě* trestanec, že se *polepšil*, což ovšem u mnohého nenastane bohužel — až do *smrti*³⁰⁾.

³⁰⁾ Dodatečné poznámky! [V nich bude i vysvětleno, proč Bolzano, který napsal kap. XXI.: *Zřetel k rozdílnosti pohlaví*, věnuje tak málo pozornosti otázce, o které se stala zmínka v *předcházející poznámce*, t. j. otázce *prostituce*].